

KERTINĖ PARAŠTĖ

Vytautas Ignas

„75-oji Vasario 16-oji“, 1993
Rašalas, 5" x 5"

Vasario Šešioliktoji — drąsos džiaugsmas

Vasario 16-oji yra drąsos žymė paženklinta šventė. Ji liudija lietuvių egzistencinę drąsą. Argi nebūtų mūsų tautos vargdienskoje istorijoje lietuviškiausias momentas tas, kai lietuvis stovi prieš naują grėsmę ir sau sako: „Jei aš šitaip darysiu, jei pasi- priešinsiu, jei žengsiu pirmyn — mes galime visi būti išnaikinti, gali lietuvių vardo nelikti, mūsų nebelikti...“? O tada, nepaisant tos absoliučios grėsmės, tos beveik užtikrintos pražūties, tos mirties akivaizdoje jis žengia tą žingsnį. Kaip akmuo, nepajudinamas ryžtas, egzistencinė drąsa — airių poeto William Butler Yeats žodžiais, „Hearts with one purpose alone / Through summer and winter seem / Enchanted to a stone / To trouble the living stream“. Širdys, vienam tikslui akivaizdoje, per vasarą ir per žiemą, rodos, užžavėtos į akmenį, kad erzintų gyvąją srovę.

Taip erzino gyvenimo srauta, „the way of the world“, imperijų smurtingą politiką ir Lietuvos Taryba savo savarankišką Lietuvos Nepriklausomybės Akto pasiskelbimu 1918 metais. Pasisekimas, sakoma, yra geriausias kerštas — taipogi išlikimas. O kurgi dabar likę tie galingi, išdidūs mūsų vargintojai, Europos „laukinių“ persekiotojai — kryžiuočiai, visų rusų carai, komunistinę utopiją nešę komisarai?

Kaip lankydamasis iš Lietuvos Amerikoje dr. Arvydas Žygas neseniai šią mintį išreiškė, Vasario

16-osios šventė ypatingu būdu priklauso išeivijai. Išeivija atlikusi būtina vaidmenį, pagal dr. Žygą. Joje per dešimtmečius išlaikyta gyva ir žėrinti ta šventa ugnis, nepriklausomybės idėja — Vasario 16-osios mintis. Čia liko gyva nepriklausoma Lietuva. Jos gali- mybės čia toliau buvo įgyvendina- mos — mūsų mokyklose, spau- doje, organizacijose, net ir laisvos visuomenės politikavime.

Tuo tarpu pati Lietuva, jos kraštas ir jo piliečiai, laimėjo Kovo 11-ąją. Su ja bus žengiama pirmyn, su tuo įvykiu jau pradėjus, bus vedamas normalaus krašto gyvenimas, su jo neišvengiamais nesklaidumais, bet ir demo- kratiją stiprinančiais sankirčiais politikoje, ekonomijoje, kultūri- niame gyvenime.

Gal tik dabar įmanoma supras- ti tą ypatingą Vasario 16-osios šventės reikšmę išeivijai, kai esame igiję (nors ir chronologiškai trumpą) istorinį atstumą. Kaip jau seniai, atrodo, prabėgo tos vergavimo ir laisvinimosi pastan- gų dienos. Tik dabar galime tai suprasti, ateidami į Vasario 16-osios minėjimus. Anksčiau tai buvo minėjimai, tartum juodu kaspiniu apvesti. Parapijų ir vi- suomenės centrų salėse rinkdavo- si, kaip iš lauko būtų atrodė, minios, ištisos kartos bėpročių, fantastų, įsivaizduojančių, kad kada nors Lietuva vėl bus laisva.

O dabar džiaugiamės vaizdu

scenoje deklamuojančių ir dai-

(Nukelta į 3 psl.)

Naujoji Lietuvos Konstitucija

Pastabos ir kritinė
apžvalga

LEONAS SABALIŪNAS

Su valstybės konstitucija dalykas yra panašus naujai nupirktam namui. Perki naują namą, skatini statybininkus laiku baigti, skubi įsikraustyti, tada įžengi vidun, dairaisi, ir staiga tau ir tavo žmonai visiškai aišku, kad daug kas čia ne- užbaigta, kad daug ką čia dar reikės keisti. Panašiai yra ir su mūsų konstitucija. Taip žmonės bei politikai buvo išpykę, taip buvo pasidaliję į kairę pusę ir į dešinę pusę, taip vieni ir kiti norėjo tik savo projekto, kad tik patį paskutinę minutę, gal tik kokia dešimt dienų prieš rinkimus ar panašiai, susitarė remti vieną projektą. Bet, tai susitarė, jie taip pat sutarė, kad daugelį konstitucijos vietų jie palengvintu, pagreitintu būdu galės pakeisti iki šių metų spalio mėnesio, jeigu jie to panorėtų. Aštuoniasdešimt penki Seimo nariai gali konstituciją keisti numatytoje vietoje. O tų vietų ketu- riolika, ir tos vietos visgi yra la- bai svarbios.

Tad galimas dalykas, kad kon- stitucijos remontas gali būti labai didelis ir vyks labai greitai laiku. Štai laikinasis Seimo pir- mininkas Česlovas Juršėnas sakė, kad konstituciją reikia ko- reguoti. Stasys Lozoraitis irgi sakė, kad jis norėtų konstituciją keisti, nors nenurodo ką. Vytau- tas Radžvilas, Liberalų lyderis, irgi nori keisti ją gana dideliu mastu. Ir taip toliau, ir taip to- liau... Štai Justas Paleckis rašo, kad ir jam neaišku, ar viskas ga- lės būti toliau, kaip dabar. Įsi- vaizduokit, sako anksčiau kairie- ji rėmė Parlamentą, norėjo silpno prezidento, o dabar kandidatų iš- statė Brazauską, tvirtą asmeny- bę. Antra vertus, dešinieji, kurie rėmė stipraus prezidento idėją, dabar remia Stasį Lozoraitį, aplamai paėmus — moralinį au-

* Paskaita, skaityta šių metų sau- sio 29 dieną Balzeko Lietuvių kultū- ros muziejuje, Čikagoje — dalis dr. Dovydo Fainhauzo koordinuojamų kasmetinių paskaitų ciklų Lietuvos klausimais Balzeko Lietuvių kultū- ros muziejuje. Dr. Leonas Sabaliūnas yra politinių mokslų profesorius Eastern Michigan University, dau- gelio straipsnių ir studijų autorius. Iš svarbesnių jo knygų: *Lithuania in Crisis: from Nationalism to Communism, 1939-1940*; *Antanas Sme- tona: Kalbos ir pareiškimai*; *Lithua- nian Social Democracy in Perspective, 1893-1914*.

toritetą, žmogų, kuris tiki i silpnosio prezidento reika- lingumą. Tad visas dalykas dar nebaigtas — šis bei tas dar bus keičiamas.

Einant prie konstitucijos giliau, noriu atkreipti jūsų dėmesį į tai, kas mano galva, yra gera, naudinga, ir į tai, kas, mano galva, yra bloga arba žalinga. Nėra reikalo nei sakyti, kad tai, žinoma, mano nuomonė. Tamstos turbūt susidarysit savo nuomonę. Duosiu pora pavyzdžių to, kas naujojoje konstitucijoje yra svarbu ir naudinga, ir gera, o tada pora pavyzdžių to, kas man atrodo bloga.

Pirmas pavyzdys to, kas labai vertinga, kas man patinka, tai pusiausvyros ir teisės idealų imū- nimas, įmontavimas. Lyg mūsų Amerikos didysis konstitu- cionalizmo filosofas būtų iš numi- rusių prisikėlęs, lyg būtų prisikėlęs James Madison. Jis visada sakydavo, kad valdžia turi būti stipri, bet ne per daug stipri. O kaip tu tokią valdžią įsitaisy- si? Pirma, sako, pasitiek žmonėmis. Žmonės žinos ką daryti. Bet antra, jis pridėdavo, patirtis sako, kad reikia į konstituciją įmontuoti tokių struktūrų, tokių priemonių, kurios valdžią versta priverstų save kontroliuoti. Ir taip, man atrodo, šį sykį atsitiko su mūsų konstitucija.

Man atrodo, kad Atgimimo va- dams, ilgai kentusiems neribotos valdžios galia, ilgai kentusiems žmogaus beteisiskumui, vienas dalykas buvo aišku, tai kad jų naujoji valdžia, naujoji konsti- tucija, naujasis rūmas bus val- džių pusiausvyros ir valdžių atsvaros principais grįsta teisinė valstybė. Tad didysis Lietuvos konstitucijos laimėjimas, man atrodo, ir yra tų pusiausvyros ir teisės idealų įmontavimas.

Naujoji Lietuvos santvarka numato tokią vienos institucijos sąveiką su kitomis, kur niekam neleis sukcentruoti visą ir absoliučią valdžią. Simboliškai išsireiškus, konstitucijos autoriai stengėsi išlaikyti pusiausvyrą, įstatymų leidimą patikėdami Seimui, o jų įgyvendinimą paves- dami gana įtakingam presi- dentui, turinčiam protingai, blai- viai, balansuoti suprastą veto teisę. O kad visa valdžioje dėtusi sutinkamai su konstitucija, pasi- rūpins galingas teismas. Seimas leis įstatymus, prezidentas juos vetuos, atsverdamas seimą. Seimas, jei panorės, sugebės veto nugaleti ir įstatymą pravesti. O galutinį žodį, ar įstatymas sutinka su konstitucija, nusprę- s galingas teismas. Tai yra, kaip Amerikoje sakytumėm, valdžios padalijimas į tris institucijas. Viena įstatymus leis, kita vykdy- s, trečia įstatymų ir teisenumą aiškina. Tai „ra, amerikiečiai sakyti, „separation of powers“, tai yra „checks and balances“. Visur Lietuvos konsti- tucijoje matyti tos pastangos pasiekti balansą, pasiekti jėgų pusiausvyrą, kad niekas negalėtų

Pirmajam Lietuvos Nepriklausomybės dešimtmečiui pažymėti Kaune, Karo muziejaus sodelyje, 1928 metais buvo atidengtas Lietuvos laisvės paminklas (skulptorius — Juozas Zikaras). Jis buvo atstatytas ir iš naujo dedikuotas per 1989 metų Vasario šešioliktosios šventės iškilmės Kaune.

Juozo Polio nuotrauka

dominuoti. Man tai atrodo yra didelis laimėjimas.

Praėjusį pavasarį kairiosios grupės norėjo tokios san- tvarkos, kuri daug jėgos suteiktų Parlamentui. Praėjusį pavasarį centro ir dešinėsios grupės norėjo tokios santvarkos, kur daug jėgos būtų suteikta galingam presi- dentui. Ką turim šiandien, yra didysis kompromisas. O tai svar- bu, nes man atrodo, kad Lietuva praeity nemokėdavo surasti pusiausvyros. 1922 metų konsti- tucija davė mums parlamenti- nę demokratiją, parlamentinę valdžią — galingą parlamentą, silpną vykdomąją valdžią. San- tvarka buvo demokratiška, bet jos kritikai sakė, kad ji vedė prie didelio nepastovumo. Tautininkų laikais 1928-ųjų, 1938-ųjų metų konstitucijos visą valdžią atidavė prezidentui. Santvarka pasidarė patvari, tačiau praradome demokratiją, atėjo autoritetinės santvarkos laikai. Tad šiandien, man atrodo, galbūt ir yra suras- tas reikalingas, būtinas balansas, pusiausvyra. Man atrodo, kad tai didelis pliusas.

Antras didysis pliusas Lietuvos konstitucijoje yra įvestas didysis

kompromisas rinkiminėje sis- temoje. Vėl politikai smarkiai tuo klausimu buvo susipjovę pernai metų pradžioje, pernai metų pa- vasarį. Kairiosios grupės norėjo proporcinės sistemos. Reiškia, idealiai ir paprastai į tai žiūrint, tokios santvarkos, kur daug jėgos būtų suteikta galingam presi- dentui. Ką turim šiandien, yra didysis kompromisas. O tai svar- bu, nes man atrodo, kad Lietuva praeity nemokėdavo surasti pusiausvyros. 1922 metų konsti- tucija davė mums parlamenti- nę demokratiją, parlamentinę valdžią — galingą parlamentą, silpną vykdomąją valdžią. San- tvarka buvo demokratiška, bet jos kritikai sakė, kad ji vedė prie didelio nepastovumo. Tautininkų laikais 1928-ųjų, 1938-ųjų metų konstitucijos visą valdžią atidavė prezidentui. Santvarka pasidarė patvari, tačiau praradome demokratiją, atėjo autoritetinės santvarkos laikai. Tad šiandien, man atrodo, galbūt ir yra suras- tas reikalingas, būtinas balansas, pusiausvyra. Man atrodo, kad tai didelis pliusas.

Antras didysis pliusas Lietuvos konstitucijoje yra įvestas didysis

Lietuvą padalyti į 141 apygardą. Kiekviena apygarda išrinktų ir pasiųstų į Seimą vieną asmenį. Šitokios sistemos savybė yra ta, kad mažosios grupės, grupelės, partijėlės, norėdamos išrinkti tą vieną atstovą, turi telktis krūvon, turi jungtis. Kitaip, jos niekad nelaimės. Santvarka darosi pa- tvari, steigiasi stiprios, pajė- gesnės politinės partijos ir taip toliau. Ši sistema tačiau jau daug mažiau demokratiška, daug mažiau reprezentatyvi, negu proporcinė sistema. Mažosios grupės, pavyzdžiui, ar jos gautų penkis procentus balsų, ar dešimt, jau nebegerai nugaletų pajėgių partijų. Tad ir viena, ir kita siūloma sistema turi savo privalumų, turi taip pat savo silpnų vietų.

Ir vėl mūsų politinės jėgos susikibo labai smarkiai. Tačiau ačiū Dievui, gražaus kompromiso pavyzdys — vasaros vidury jos vėl susitarė. Kaip amerikiečiai sakyti, jie sutarė visa daryti „fifty-fifty“ pagrindu. Pusę seimo — 71 nari, sako, rinksime viena- mandatėse apygardose. Kitą pusę — 70 seimo narių — rinksime iš (Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Vasario Šešioliktoji ir išeivija • Naujoji Lietuvos Respublikos Konstitucija • Apie Tarptautinį teatro festivalį Vilniuje • Kazio Sajos pasaka • Balio Augino, Alfonso Tyruolio eilėraščiai • Sigutės Stonytės ir Arvydo Markausko koncertas Los Angeles • Nuomonės ir pastabos

Lietuvos tarptautinis teatro festivalis – ši pavasarį Vilniuje

LIFE – viena avantiūriškiausių dabartinės Lietuvos kultūrinio gyvenimo iniciatyvų.

Darius Kuolys
LIFE direktorių tarybos pirmininkas

Gyvenimo džiaugsmo, kūrybos negalima atidėti po to, kai bus daugiau mėsos ar šiltesni radiatoriai... Jei mes galvosime, kad bus dar blogiau, tai taip ir bus.

Rūta Vanagaitė-Wiman
LIFE direktorė

Nepaisant sunkmečio, kultūros aruodai mažutėje Lietuvoje neseniai. Tai ir yra svarbiausias LIFE sėkmės garantas. Ir žiūrovams, ir menininkams šis festivalis bus langas į pasaulį. Po jo žmonės nebebus tokie patys.

Bernard Sahlins
Čikagos tarptautinio teatro festivalio organizatorius, LIFE konsultantas

„Teatras, ta stagnacijos laikų oazė, atsidūrė paciam gyvenimo užribyje. Senamadiškas, paliejęs, bejėgis. Kaip įkvėpti jam noro išlikti? Gal festivalis padės – su geriausiais pasaulio scenų spektakliais?“ – svarsto **Rūta Vanagaitė-Wiman**, Lietuvos tarptautinio teatro festivalio direktorė. Festivalį ji pavadino trumpai: LIFE (Lietuvos tarptautinis teatro festivalis). Jis įvyks šių metų pavasarį ir, be viso kito, parodys žmogaus galimybes statyti. Kurti save patį ir teatrinį klimatą Lietuvoje. Gyvenimas ir teatras susilies – neatskirsi, kas yra didelis menas. Apie šį festivalį, Lietuvos ryto specialiam priede „link LIFE link“, LIFE direktorė Rūta Vanagaitė-Wiman šitaip rašo:

Mintis surengti Lietuvoje Tarptautinį teatro festivalį kilo pirmiausia todėl, kad atėjo laikas įrašyti Lietuvą, Vilnių ne tik į politinį pasaulio žemėlapi, bet ir į kultūrinę panoramą. Lietuva, kaip suvereni valstybė, savo iniciatyva ir jėgomis rengiančią festivalį, Lietuva lygiomis teisėmis įsijungia į festivalių rengiančių šalių grupę, savotišką kultūrinę šeimą.

Festivalis bus puiki proga Vilniui užmegzti platesnius kultūrinius ryšius, daugybės užsienio žurnalistų dėka atkreipti pasaulio visuomenės dėmesį į Lietuvą.

Festivalį pradėjome planuoti, kai palaidojom Sausio 13-osios aukas. Bet jau tada galvojome: reikia įrodyti sau ir pasauliui, kad Lietuva – ne tik didvyriškai žūstančiųjų šalis, ne tik vargšė giminaitė, tiesianti ranką i

Rūta Vanagaitė-Wiman,
LIFE direktorė

pasaulio turtinguosius. Kad nepriaugtų mūsų tautai kankinės vainikas, reikia įrodyti – jau dabar – kad ji gali būti kultūros ir kūrybos džiaugsmo nešėja.

Vilnius savo dydžiu ir grožiu, kultūros tradicijomis yra ideali vieta Tarptautiniam teatro festivaliui. Miestas turi nuostabią teatrinę publiką, išsilgusią naujų įspūdžių.

Tai nebus vien teatro šventė. Visas Vilnius matys atidarymo šou ir fejerverką, visas Senamiestis taps festivalio širdimi: čia pasirodys gatvės muzikantai, daugybė lauko kavinių, specialiai festivaliui bus suplanuotos miestų galerijų ir koncertų salių programos.

Festivalis prasidėjo nuo nulinio. Praėjus metams nuo LIFE įsteigimo, mes dirbame jau šešiese. Galime viską, nes mes laisvi rinkti partnerius: kas mus finansuos, kas aptarnaus mūsų turistus, kuri avialinija bus mūsų, kuri galerija rengs kokias parodas arba kuris muzikinis kolektyvas bus pagrindinis... Tiesiog jau moki atskirti žmones, kurie 1993-aisiais bus, lems ir reikš. Jie sudaro gal 10 procentų visuomenės, bet kaip smagu juos atrasti. Ir jie mus užuodžia. Sėkmė traukia sėkmę.

Mūsų įstaiga yra viena iš ne daugelio kultūros sferoje, kuriai sekasi. Visi patenkinti, niekas nedūsauja, visi viską daro su džiaugsmu. Tokios vietos traukia. Darydami LIFE, tesivadovaujame dviem principais, išmoktais iš Bernard Sahlins. „Think big!“ Jei jau darom festivalį – tai kviečiame į jį geriausius.

Jeigu festivalio ambicija – ne

kaulyti pinigėlių iš Respublikos biudžeto, o kuo daugiau rasti jų patiems – tegu rėmėjai ne išmalda duoda, o remia didžiulėmis sumom – po 500 tūkstančių, po milijoną.

Vienas festivalio tikslų – meną ir biznį suvesti į partnerystę, pritaikančią civilizuotai valstybei, kokia siekia tapti Lietuva.

Visa tai prieš metus dar atrodė įžūlus kliedesys. O šiandien mus remia UNESCO, Šiaurės Taryba, Britų Taryba, Švedijos Institutas, Čikagoje įkurtas LIFE draugų komitetas.

Mūsų antrasis principas skamba taip: „Just do it!“. „Daryk!“ Nusistatė dideli, beveik nerealių tikslų ir paprasčiausiai žengė žingsnį po žingsnio ir, žiūrėk, jau prie jo.

• Šiais metais Vilniuje įvyksiančio Tarptautinio teatro festivalio oficiali agentūra Čikagoje, vadovaujama Alekso ir Vytauto Lauraičių, pateiks daugiau žinių apie šį festivalį, numatytą jo programą ir ta progą rengiamas ekskursijas po Lietuvą informaciniame susirinkime, į kurį kviečiama visa festivalių besidominti lietuvių visuomenė, sekmadienį, vasario 28 dieną, 12:30 v. p.p. Lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Lietuvos Konstitucija

(Atkelta iš 1 psl.)

visos Lietuvos proporcinu būdu. Visa Lietuva sudarys vieną rinkiminę sistemą ir ten politinės partijos rungsis dėl tų 70 vietų proporcinės sistemos būdu, su mažais pakeitimais, rezervais, reikalavimais.

Kas įvyko, tamstos žinot. Įvyko partijų skerdynės. Konkuravo ten apie septyniolika politinių partijų. Kaip žinote, laimėjo darbiečių partija, išrinkus, berods, 75 asmenis. Sąjūdžio grupė ir talkininkai – žymiai mažiau. Atrodo, kad yra šokia tokia galimybė, jog einame prie galbūt dviejų ar trijų galingesnių partijų sistemos, bet nebe septyniolikos. Aš tai laikau naudingą kompromisu. Kas norėjo, kad šį sykį centro grupės, nuosaikiosios grupės, solistų grupės, respublikonų partija, dar kitos grupės laimėtų keletą vietų Seime, tas galbūt nusivils, tas galbūt jau nusivils. Tačiau man idomiau stebėti pačią santvarką, kokia ji bus už penkerių ar dešimt metų. Man atrodo, kad ilgainiui šitoks kompromisas ves prie patvaresnės santvarkos. Pakartojau, kas turbūt visiems aišku, kad šitaip dalykai man atrodo, kad tamstoms, be abejo, dalykai gali kitaip atrodyti.

Tad du dalykai, du dideli konstitucijos siekiai: pusiausvyros idealai ir rinkiminė sis-

tema. Du didieji kompromisai – jie man atrodo labai teigiami dalykai. Pasakęs, kas mano akimis yra gera, dabar pereisiu prie poros dalykų, kurie, man atrodo, nenaudingi, žalingi, man kelią rūpestio. Viena problema – tai nutarimas įsitaistyti dvilypę vykdomąją valdžią. Gyvenime pasitaiko, kad, vaduojantis iš vienos kraštutinės padėties, kartais per daug nukrypstama kiton. Taip galėjo atsitikti ir konstitucijos kūrėjams. Besirūpindami jėgų pusiausvyra ir teisės primatu, jie galėjo nueiti ir per toli ir, mano nuomone, taip ir atsitiko.

Tai pirmoji bėda – įsteigimas dvilypės vykdomosios valdžios, susidedančios iš gana stipraus prezidento (šiuo metu – Brazausko) ir taip pat gana įtakingo ministro pirmininko (dabar – Lubio). Mano galva, tai gaisriška naša darba. Mano mažą valstybėlę Michigan turi vieną vykdomosios valdžios pagrindinį asmenį – gubernatorių Engler. Jūs valstybėlę Illinois turi gubernatorių Edgar, ir vykdomoji valdžia patikėta vienai asmenybei, vienai įstaigai – gubernatoriui. Mūsų Amerika turi vieną prezidentą – Bill Clinton. Ne, Lietuvai to negana, nors ir mažai valstybėlei, Lietuvai reikia

Lietuvos Respublikos Konstitucijos išanga

LIETUVIŲ TAUTA

– prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę,
– jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis,
– šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę,
– išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius,
– įkūnydama prigimtine žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje,
– puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę,
– siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, atgimusias Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją.

dviejų. Na, ką tu padarysi, jiems reikia dviejų.

Dabar – eikime prie dvilypės vykdomosios valdžios klausimo. Yra paprastas tradicinis dvilypumas, toks, kokį turi anglai: karalienė – moralinis autoritetas ir ministras pirmininkas John Major – politinė galva. Visiems aišku, kas yra kas: karalienė – tautą jungianti asmenybė, jos paskirtis – moralinio pobūdžio, istoriniam testinimui pabrėžti ir simbolizuoti. Valstybei vadovauja ministras pirmininkas. Visiems tai yra visiškai aišku. Tą turi Vokietija: yra prezidentas ceremonialus, moralinis autoritetas ir yra kancleris Helmut Kohl – jis nustato krašto politiką. Japonai turi tą patį: imperatorių ir stiprų premjerą. Italai turi tą patį prezidentą ir stiprų premjerą. Vienas asmuo tėra moralinis autoritetas, kitas yra didysis krašto politikas. Čia tradicinė dvilypė vykdomoji valdžia. Žinai, kas yra kas, kas tos įstaigos yra.

Bet ne, mūsiškiai norėjo painingo dvilypumo, kaip galima sudėtingesnio. Vykdomoji valdžia atiduodama dviem gana įtakingiems asmenim ir jie viens su kitu trinsis. Negana to, kad seimas trinsis su vykdomąja valdžia, su teismu. Tai yra suprantama. Bet trintis, nesant, taika, gaisris taip pat vyks ir vykdomosios valdžios institucijoje, tarp tų dviejų asmenų. Tai bus gana svarbus, įtakingas prezidentas, kuris yra valstybės vadovas, gana svarbus įstatymų leidėjas, didysis diplomatas, ginkluotų pajėgų vadas, gan įtakingas administratorius. Jis nėra vien tik moralinis simbolis, jis yra labai svarbus žmogus. Tuo tarpu ministras pirmininkas irgi nėra vien tik paprastas administratorius. Jis yra pagrindinis kasdieninių reikalų tvarkytojas,

įstatymų vykdytojas, biudžeto vykdytojas, įstatymų projektų rengėjas, ryšių su svetimais kraštais palaikytojas ir taip toliau.

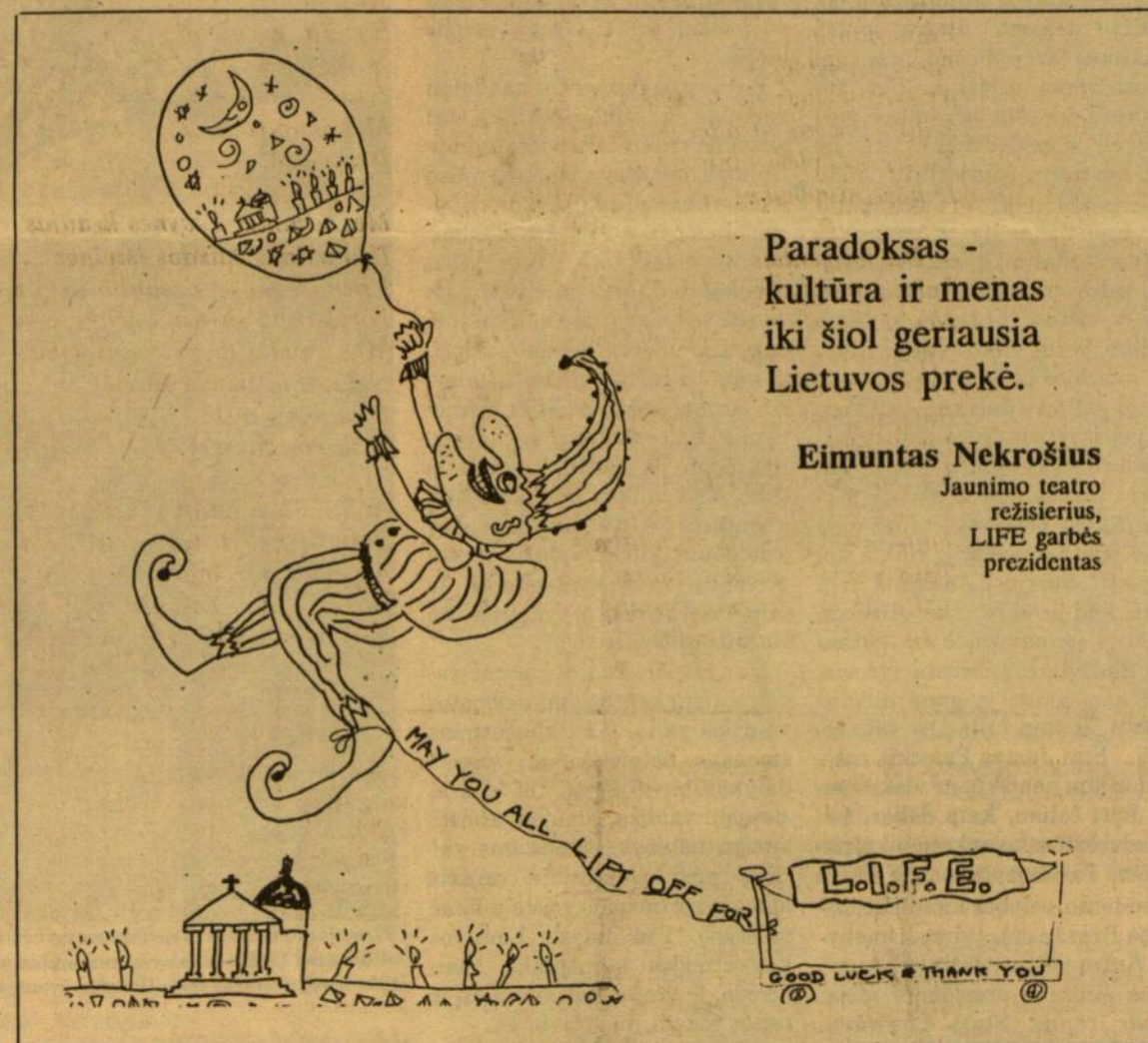
Mano supratimu, yra visiškai nereikalinga trintis tarp prezidento ir ministro pirmininko. Jei prezidentui ministras pirmininkas nepriimtinas, jį atleisti galima, tik seimui sutikus. Kad prezidento aktai turėtų galią, ministras pirmininkas turi juos pasirašyti. Jei ministras pirmininkas nori atleisti kokį kitą ministrą, turi gauti prezidento sutikimą. Ir taip daina be galo. Jeigu seimui nepatinka, ką daro ministras pirmininkas, ir seimas jam pareiškia nepasitikėjimą, ministras pirmininkas turi atsistatydinti. Ministras pirmininkas tada bėga skūstis pas prezidentą, tas paleidžia seimą – eikit namo, nauji rinkimai. Naujai išrinktas seimas, supykęs, kad juos prezidentas paleido, paleidžia prezidentą – einame prie prezidentinių rinkimų anksčiau laiko.

Ir aš skaitau visa tai, ir galvoju: nei keturių milijonų neturinti tauta – ir kam to viso reikia? Ir pagalvoju, kad konstitucija, kaip Kalėdų senelis, Lietuvos aukštuomenei atnešė daug žaistų, ir jie tik žaidžia, ir tik žaidžia, ir tik žais, ir tik žais... Pagalvokit, laikotarpis prieš spalio rinkimus, laikotarpis per rinkimus, pereinamasis laikotarpis po rinkimų, pasiruošimas prezidentiniams rinkimams, valdžios sudarymas po rinkimų: pusę metų keturių milijonų gyventojų valstybėlei tokia gaisris. Kas galėjo būti paprasta, pasidarė labai sudėtinga. Mano galva, be jokio ypatingo reikalo. Tad vienas žalos pavyzdys: dvilypė vykdomoji valdžia.

Antras žalos pavyzdys: perdėtas teisinės valstybės idealizavimas. Tą norėčiau pavadinti šliaužiančiu valdininkizmu. Pirmas pavyzdėlis – tai reikalavimas, kad asmuo, išrinktas prezidentu, pasitrauktų iš savo partijos. Antras pavyzdėlis – lietuvių noras, tų visų valdininkų noras, vis bėgti į teismą teisybės ieškoti. Man atrodo, kad toks perdėtas ar išsigimęs (Aristotelis sakyti: perveršikas) teisinės valstybės idealizavimas veda iki pavojingo valdymo nupolitinio. Kažkas čia man atrodo šiofreniška. Lietuviai partijų nori, kaip nežinau ko: septyniolika jų priperėjo per pusmetį. Tad šių partijų nori, o partiskumo bijo. Ir dėsis, man atrodo, keisti dalykai. Partijos savo didžiausias asmenybes, kaip kad Brazauską, sakykim, kels į prezidentus. Žmonės balsuodami iš jų rinksis tinkamiausius, o tada konstitucija laimėtojams lieps trauktis lauk iš partijos veiklos.

Reiškia, žmonių valią nustatysim politikos būdu, o žmonių valią įgyvendinsim, jau bėgiodami teisės koridoriais. Man atrodo, kad tai yra valdininkizmas. Ar jūs įsivaizduojate, kad prezidentas Clinton šiandien

(Nukelta į 3 psl.)

Paradoksas -
kultūra ir menas
iki šiol geriausia
Lietuvos prekė.

Eimuntas Nekrošius
Jaunimo teatro
režisierius,
LIFE garbės
prezidentas

Kazys Saja

GAIDŽIO BYLA

Šių metų pasaka

Gyveno, krutėjo kaip sugėbėjo Senelis ir Senelė – ūkininkai. Turėjo po lazda ir gyvulių – Vištelę ir Gaidelį. Gaidys nugirdo, kad atėjo Gaidžio metai ir panoro įsitaistyti raudoną fraką su auksinėm sagom.

– Iš kur mes jų ištrauksim! – aimanavo Senelis, Senelė ir Vištelė. – Vario skatiko užsimušęs niekur neberasi.

– Kam vario? Aš jums aukso žvaigždikių pri-raskysiu! – užgiedoj Gaidys.

Jis užšoko ant mėšlo krūvos, suplasnojęs užskrido ant stogo, nuo ten – ant televizijos antenos, nuo antenos plust plust ir užplūstėjo ant juodo debesies. O nuo čia jau ir žvaigždėtas skliautas nebetoli. Pasišokėdamas raško žvaigždes, nei per dideles, nei per mažas – kaip tik frako sagom ir meta Vištelei ant mėšlyno. Vištelė pakėlė galvą, norėjo karktelėti, kad jau užteks, žvaigždė evankit ir išmuše akį. O jo, majoi!..

Vištelė šaukt, Senelė rėkt, Senelis pasikinkęs lazda – į policiją. Bet čia niekas nenori su juo kalbėti. Kaip tos vištos ir to gaidžio pavardė? Kur įrodymas? Kur tos aukso žvaigždės? Vieną šmakšt į kišenę ir siunčia senį pas Komisarą. Komisaras šmakšt kitą žvaigždę į kišenę ir siunčia pas Prokurorą. Tas siūlo kreiptis į Seimo deputatą, deputatas – į patį Eksceleciją. Ekscelecijai ant mėšlyno nosies rinkimai, rūpi Senio ir Senelės balsas, todėl ėmė, pakėlė ragelį ir įsakė „pravesti tardymą“.

Gaidelis tardomas gieda, kad jam žvaigždės beriešutaujant, praskydo Debesis. Gaidys paslydo, o aukso žvaigždėlė ir nukrito, kur jai patiko. Debesis kaltas...

– Ak tu Debesies šmote! Kodėl tu praskydai? – Ogi todėl, kad Landsbergis į mane taip liūd-nai pažiūrėjo.

– Ponas Landsbergi, ką jūs norėjot išprovokuoti, taip liūdnai žiūrėdamas į dangų?

– Žiūrėjau, kodėl Viešpats nuo mūsų nusigrįžo. – Viešpatie, mes labai atsiprašom... Gal atsakys, už ką gi taip?.. – Todėl, kad mano avelės vilko nuo avino nebeskiria. – Ei, Dievo avelės! Kas jums pasidarė? Pilko vilko nuo barono nebeskiriat?.. – Tyčia nebeskiriam! Todėl, kad mus kerpa ir kerpa, o pašaras brangsta ir brangsta. Vagnorius brangino, Abišala brangino... – Ponas Vagnoriau! Ponas Abišala! Kodėl jūs pašarus branginot? – Todėl, kad sukčiai ir vagys valstybėje mokesčių vis nemokėjo ir nemokėjo. – Gerbiami sukčiai ir vagys! Turėkite sąžinę! Kodėl jūs valstybėje mokesčių nemokat? – Todėl, kad Uoka mūsų ieškodamas nerado. – Ponas Kazimierai, kodėl jūs sukčių į dienos šviesą neišvilko? – Vilkau, dar ir kiek išvilkau, bet kad ponai teisėjai jiems uodegos neprignybo. – Teisėjai, negi jūs dykai duoną valgėt? Kodėl sukčiams uodegos neprignybot? – Duoną – iš algos, o visą kitą – iš Mafijos, kuri mums rankas kojas suraišiojo. – Ponia ir panele Mafija, kur tai matyta! Doriems teisėjams rankas kojas raišioti! – Kapė-sėsė ir Kagėbė – Valdančioji Partija mane tokią pagimdė ir išauklejo. – Drauge daugiavarde Partija, kaip čia atsi-

tiko? Proletarus vienijai ir tokią bjaurią Mafiją jiems pagimdei!.. – Į Senelį atsigimė. Šėtono paklauskite, kaip čia atsitiko. – Ei, Antikriste, Šėtone, ar kaip ten tave... Su kuo susiplakęs pagimdei tokią Partiją, kuri mums padovanojo Mafiją? – Jos motina – jūsų Kvailystė, jos ir pasiklauskit. – Jūsų didenybe, jūs atsakysite i mūsų klausimą? – O kas man bus už tai? – paklausė Kvailybė. – Aš kiaušinė padėsiu, – pažadėjo vištelė. – Ne kiaušinio, o karūnos man reikia! – Tai kad mes jau ruošiamės rinkti prezidentą... – Rinkit, rinkit... – nusijuokė Kvailybė. – Vis tiek išsitrinsite tą, kurį aš laiminu. – Ir jūs jam atiduosit visą karalystę? – Atiduosiu. Bet pirmiau pasitarsiu su Juozaičiu, kad nepadaryčiau istorinės klaidos. Senelis atsiduso, pasiėmė lazda, Senelėi padavė Vištą, kurį pakreipusi galvą vis dar žiūrėjo į Kvailybę... Tardytojas užsisėgė portfeli, ir visi išsiskirstė.

Netrukus vienakė Vištelė gavo raštą, kad byla nutraukta ir kompensacija už išmuštą akį nebus išmokėta. Nuosprendis dar gali būti apskūstas Aukščiausiajam Teismui. Bet apie jį – jau kita pasaka.

1993 m. sausio 16 d.

Balys Auginas

VASARIO SAULĖJE

SAULĖS KŪDIKIS

Anuomet vasario speige
Mano žemę apvaisino
Karštas kovotojų kraujas –
Anuomet mano žemė alsavo
Gyvybės grumtynėmis,
Pirmagimio kančiose
Gimdydama saulės rytojų –

Anuomet blykstelėjo laisvė –
Kaip lelija
Švento Jurgio skyde –
Vasario tirpstančioj pusny
Mano žemė –
Lyg laiminga motina –
Vystė saulės kūdikį,

Kurio ašarotuose vyzdžiuose
Gulėjo
Kruvini amžių pelenai
Ir skaidri
Gentkarčių saulė –

LIETUVA

Aš girdžiu – Tu esi
Ir miškų gaudesy
Ir laukuos
Ir lūšnelėj skurdžioj
Ir šventyklų erčioj –
Tavo vardą kartoja man žemė – –

Kai širdy neramu –
Be gimtųjų namų –
Lyg vėlė
Pakelės –
Per tankmės aš brendu,
Tarp svajonių žiedų
Sutemų šnabždesy – Tu esi – –
I šaltinį laukuos
Atsigerti lenkiuos –
Ir linais
Mėlynais
Žydi upėj dangus – –
Mano žemė pabus,
Nes akių žvilgesy – Tu esi – –

Ir kai krinta rasa,
Piemenaite basa
Iš laukų platumų
Gena bandą namo –
Ir jos žodžių dainos
Tam giliam ilgesy – Tu esi – –

TĖVIŠKĖS DURŲ ŠAUKSMAS

Kiekvieną kartą, kai atveriu
Brolišką glėbį namų,
Degantį sutikimo džiaugsmu –
Regiu kaitrias akių žarijas
Ir palaimintą ilgesio lietu – –

Ieinantį apkabinu,
Lyg mylinti auklė,
Kviesdama į lopšį namų:
Čia genties žarija židiny.
Kaip tėviškės saulė
Liepsnoja amžių ugnį
Nemarumu – –

Bet, kai palikęs namus,
Išeini –
Lydi mano atodūsių aidas.
Rauda slenkščio vinis,
Liūdi gimtasis žaizdras – –

Grižtančių laukdama, pravirkstu
Praradimo skausmu
Ties tuščiųjų namų karstu:
– Sugrižk – (tyliai verkiu ir šaukiu): –
– Tik mano laukimo glėby
Sutirps
Tavo ilgesio ledas – –

PADAVIDŲ ŽARIJA

Vasario 16-os aktas
Apvilkome svajonę
Realybės rūbu,
I kasdienybės drobę
Suvyniojom padavimų
Žarijas –
Ir legenda
Pražydo pilnatim
Apdulkusiam paveiksle
Praeities – –

TRADICIJA

Tai mano protėvių
Skudučių aidas,
Ir jų darbų diena,
Sugrįžusi iš praeities.
Tai amžių veidrodys –
Tautos gyvasis veidas.
Istorijos gaisruos
Išlikęs pėdsakas genties.

– – Tai motinos kartų kartom
Dainuotoji lopšinė,
Ir tėvo tartas žodis,
Mintis – svaja – raidė – –
Senolių žygių sutartinė
Jų palikta tuščia kėdė – –

Tradicija – lyg amžių kraitis,
Lyg apeigos užmigusių genčių:
Šventa ugnelė sentėvių giraitės
Negestanti nuo laiko liūčių, nuo mirčių –
Tradicija – tautos alsavimas –
Ji jungia žiedą su sausa šaka,
Tai amžinoji duona protėvių:
Ją valgom su vilties druska – –

AUŠROS TESTAMENTAS

„Aušros“ šimtmečio proga – –
Tautos patriarchui Jonui Basanavičiui

Ir prikėlė Praamžiaus šauklys
Iš legendų guolio Vaidilą.
Ir Aušra – lyg vilties spindulys –
Mums žodžiu gimtuoju prabyla:
– Lietuvi,
vergijoj kankintas,
Tau šneka raidyno žibintas:

– Kalba – tautos šaknis ir syvai
O raštas – mintys, svajos,
Duodančios sparnus! –
Nugrius kalnų masyvai,
Nuvers juos raidės gajos
Ir liksi tu – šviesus
Aušros sūnus! –

– Mes esam amžinasis
Aisčių kraujo Medis,
Žaliuojantis
Istorijos erdvėj –
Aušroj – lietuvių sąmonės
Žalius daigus atradęs –
Tu gyvas šviesi ainiams
Ir kapų duobėj! –

– Bet jei genties
Šaknis pamesi –
Nei senkapiuos
Neras tavęs tauta –
Prarasi žemėje
Buvimo prasmę –
Liksi šaka
Nuo medžio nulaužta! –

Taip švietė Aušros spindulys,
Taip Vaidila kalbėjo baltas:
– Raidė pro durtyvus pralīs
Su laisvės vėliava iškelta!

Kaune 1989 metais pirmą kartą okupuotoje Lietuvoje viešai švenčiama Lietuvos Nepriklausomybės diena – Vasario Šešioliktoji. Juozo Polio nuotrauka

TAUTOS GYVYBĖS MEDŽIUI

Esi gyvašaknė
Genties gyvybės medžio,
Alsuojanti
Senolių gyvastim – –
Mes tavo šakos ir spurgai,
Mes girių kertamų šauksmai,
Mes senmiškio želmuo
Ir skiedros – –

Mes tekantis Tėvynės kraujas
Iš mirtinos žaizdos ištvinęs
I neaprepiamą pasaulio dykumą –
Nuo kirvio skynime išlikę,
Mūs vaisiai džūsta ant šakų – –
Nejau nugels sausroj
Ir amžinų miškų
Nemirtingumas? –

Ar nepalies anūkų lūpas
Šalta ir nebyli tyla?
Ar lapai dar šnarės
Gimtų šaknų kalba?
Ar senmiškio sena daina

Išnyks –
Kaip rytmečio rasa
Ant dilgėlynų lapo?

Mes tikime Tavim,
Tautos Gyvybės Medil! –
Iš sausmečio kelionės
I aisčių senąjį upyną
Sugriš kiekvienas
Kraujo lašas –
Ir išsilies šilai
Gyvom genties giesmėm! –

O, Lietuvybės Medil! –
Išsišakok žalia viltim
I skynimo šešėlį –
Kartų kartas atvedęs
I miegančių senolių smėlį: –
Jų žingsnių amžinon versmėn,
Kaip tekantis Tėvynės ilgesys,
Sruvena mūsų pėdos – –

Iš naujojo poezijos rinkinio **Metaforų smuikas**
(Cleveland: Lietuvių veteranų sąjungos „Ramovė“
Cleveland'o skyrius, 1992)

Lietuvos Konstitucija

(Atkelta iš 2 psl.)

turėtų trauktis lauk iš demokratų partijos? Antanavičius, norėjęs kandidatuoti į prezidentus, viešai pasakė – pasitraukia iš socialdemokratų partijos. Pernai už pernai ją įsteigė, dabar pasitraukia. Už tai, kad nori būti prezidentu. Adamkus sako per De Troito radiją, kad Lozoraitis netarnaus jokiai politinei partijai. Išvaizduokit, konstitucija sakytų Brazauskui trauktis iš darbiečių partijos, ir jūs ir aš tikėsime, kad žmogus eis lauk iš tos partijos, iš jos veiklos, nes to iš jo konstitucija reikalauja? Man atrodo, kad nukentės demokratija. Nukentės žmonių valia. Iš prezidento, kuris yra žmonių valios įgyvendintojas, turėsime prezidentą – didįjį valdininką. Daugelis ir Amerikoje nori, kad būtų viena, šešerių metų kadencija, kad galėtų prezidentas koncentruotis tik prie savo darbo. Tačiau amerikiečiai to nepriima, nes nenori turėti prezidento, kuris būtų vien tik valdininkas. Toks žmogus nepaisys žmonių valios. Aš čia įžiūriu gana didelį pavojų. Aš manau, kad tokie prezidentai tik ir valdininkaus. Jie neis pas žmones derėtis, savo programų populiarinti, paramos ieškoti, vietovių lankyti – jie bus valdininkai.

Paskutinis žalos pavyzdys – tai didelis noras problemas spręsti teismų būdu. Lietuvoje bus

pristeigta daug teismų, specialių teismų. Apylinkių teismų, apygardų teismų, apeliacinis teismas, aukščiausiasis teismas, konstitucinis teismas... Konstitucinio teismo užduotis bus tikrinti, nustatyti, žiūrėti, ar įstatymai prieštarauja konstitucijai, ar ne, ar prezidento darbai, veiksmai sutinka su konstitucija ir įstatymais, ar ne. Ar premjero ir jo kabineto darbai sutinka su konstitucija, ar ne? Tai konstitucinė priežiūra, nepaprastai plačios apimties, ką Amerikoje vadintume „judicial review“. Čia irgi teismai gali kartais nustatyti, kad įstatymas prieštarauja konstitucijai, ir tokį įstatymą atmeti. Tačiau Amerikoje tai daroma labai atsargiai, tik tada, jeigu yra tikros bylos ir bylų metu paaiškėja, kad įstatymas prieštarauja konstitucijai, tik tada gali įstatymas būti atmetas. Berods tiktai apie 140 įstatymų ar jų dalelių buvo atmeta per daugiau negu pora šimtų metų.

Bet Lietuvos konstitucija ir jos kūrėjai žmonės bei valdininkus ragintė ragina eiti į teismą ir žiūrėti, ar tai, ką jie daro, yra konstituciška, ar ne. Ir prasidės laktymas į teismą, prasidės bėgionimas. Ar įstatymas prieštarauja konstitucijai, ar ne? Žemesni teismai gali tokį klausimą klausiti ir eiti į konstitucinį teismą. Premjeras Bronislovas Lubys gali

Pranas Gasparonis

Atgimimas, 1992

Indijos ažuolas, 34 cm aukščio
Iš parodos „Dailė '93“, vykusios nuo sausio 22 iki vasario 7 dienos Čiurlionio galerijoje, Čikagoje.

sakyti: įstatymas prieštarauja konstitucijai, ir tada bėgs į teismą. Vienas penktadalis viso Seimo narių – 28 seimo nariai –

sakykim, tie, kurie prakiša, pralaimi, turi teisę bėgti į konstitucinį teismą ir aiškintis, ar naujai priimtas įstatymas su-

tinka su konstitucija, ar ne. O kaip su prezidento aktais? Ar tai, ką Brazauskas darė yra konstituciška, ar ne? Dvidešimt aštuoni Seimo nariai gali bėgti į teismą teisybės ieškoti. Žemesni teismai gali bėgti į teismą ir žiūrėti, ar tai, ką jie daro, sutinka su konstitucija, ar ne. O kaip Broniaus Lubio kabinetas? Ar jis neprieštarauja konstitucijai? Vėl 28 seimo nariai gali bėgti į teismą jį skusti; prezidentas Brazauskas gali bėgti į teismą, ir žemesni teismai gali bėgti į aukščiausią teismą skusti kabineta. Tada matote, kas dedasi. Kai įtarsi, kai skusiesi, kad aktas ar įstatymas prieštarauja konstitucijai, tuojau pat aktas ar įstatymas sustabdomas, kol dalykai nepaaiškės. O žinot, kaip su teismais yra: eis savaitės, eis mėnesiai, ir visi bėginės į teismus, visi bylinės.

Be gaisiaties, kuri gali būti didelė problema, man atrodo, problema yra ir tai, kad tai vel tas valdininkizmas yra pavojus demokratijai. Teisės technikai galų gale nustatys, kas ten legalu, kas nelegalu. Ne žmonių išrinkti Seimo nariai, ne jų ir mūsų išrinktas prezidentas, bet skirti valdininkai tars galutinį žodį apie visokius įstatymus ir aktus. Čia grynas valdininkizmas. Man atrodo, kad nukentės demokratija, nukentės žmonių valia. Devyni veltėdžiai, tie konstitucinio teismo nariai, man atrodo, turės per daug galios visa tai spręsti.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

nuojančių vaikučių, kurie užaugs su laisva, atsitiesiančia Lietuva savo širdyse. Jiems neteks keltis rytu ir pabudimo apgaulingose miglose galvoti – nauja diena, ir reikės vėl kaupti jėgas ir telkti pastangas Lietuvą iškrapstyti iš blogio imperijos. Jiems nekils pasamoneje baisyti įtarimas, kad ta nepriklausomybė tai sapnas, iš kurio netrukus teks pabusti i besitiesiantį košmarą – okupacijos ir kūrų bei sielų naikimo. Tų mažųjų džiaugsme auginama potencialiai galinga karta Lietuvai išseivijo.

Dabar jau ir mums patiems net sunkiai beužčiuopiama anų dienų dvasinė mūsų būklė – viltis neviltyje. Todėl būtina pilnai įvertinti kainą, kuri buvo išreikalaujama iš išseivijos tokiam jos išvermingam gestui desperacijos. Dano filosofo ir mūsų laikų egzistencializmo pradininko Søren Kierkegaard lozungu, „širdies tyrumas yra valia siekti vieno dalyko“. Ne sutapimas, kad lietuviškai „valia“ yra taip pat sinonimas „laisvei, nepriklausomybei“. To ir siekė išseivijos širdis. Tuomi ji tapo laisvei šventa auka. Kentėjo praradimą, išvietinimą, D.P. likimą. Tas išvietinimas likęs iki dabar – toliau perduodamas naujoms kartoms – esame draskomi dviejų pasaulių reikalavimų ir jiems meilių. Bet nepaisant to, išseivijos

kelias visada yra buvęs: darymas to, kas nelengva. Nepasiduodant aplinkai, veikiant jėga ir tempu, kurie gąsdina svetimus, ir kenčiant savo dalį išvietinta, bename širdimi.

O kas iš to skausmo laimima? Kas iš to? Drašos džiaugsmas. Savo žmogaus sielos diagnoze Nietzsche nurodė, kad žmogus turi turėti siekį savo valiai ir kad „žmogus verčiau pasirinktų sau tuštumą kaip tikslą, negu kad pats būtų tuščias, be tikslo...“ Ir taip iš tikrųjų, atsiduodami tuštumai, Amerika ir visi Vakarai skuba į savo lemtingą krizę. Bet išnykimo akivaizdoje, koks džiaugsmas ir drąsa iškelti savo sukurta tikslą, savo vertybę! Jeigu esame Dievo sukurti laimė, o ne ašarom, tapsime laimingi, tik išmokę mylėti savo likimą.

Ir tuomet atsiskleidžia laimėjimas, kurį duoda drąsos džiaugsmas. Išseiviams, užsispyrėlių tautos užsispyrėliams, suteikiama didžiausia, galinga dovana – prasmė. Dabar mums priešakyje nebūtinai pražūtis, o neribotos galimybės Lietuvai pasaulyje užimti vietą, kaip svieto atnaujintojos savo mintimis, išlaikytomis, iškovotomis vertybėmis, etiniais projektais. Yra buvę žadama Vakarams *lux ex oriente*. Tie, kurie buvome nešėjai Lietuvos ateities minties. Su drąsa ir džiaugsmu išeiname į prasmę.

Vėjas Liulevičius

Arvydas Markauskas

Sigutė Stonytė

Jono Tamaličiaus nuotraukos

Lietuvos operos solistai Sigutė Stonytė ir Arvydas Markauskas atliks meninę programą ALTO sruvošiamame Lietuvos Nepriklausomybės šventės — Vasario 16-osios minėjime rytoj, sekmadienį, vasario 14 dieną, 2 v. p.p. Maria High School auditorijoje, Čikagoje.

Džiaugiamės, išgirdę nepamirštamą koncertą

Mes esame tolimoje nuo kitų lietuviškų telkinių Kalifornijoje, ir ne visada mums būna proga Los Angeles scenoje išgirsti tokius lietuviškos Operos dainininkus, kaip šių metų sausio 24 dieną. Taip, skaitėme „gaudoje“ jiems skirtus gražius žanrus, bet tik pats išgirdęs galingo balso grožį ir jėgą tegali pajusti tarsi šiurpulį nueinant kūnu. Ir pagalvoji, kad ir mūsų mažos tautos opera gali drąsiai išsiųsti į pasaulį savas žvaigždes, ir kad galime pasididžiuoti ne vien lenciūgeliais.

Lietuvių Fondas idėjo nepaprastai daug pastangų, surengiant šią šventę. Taip, pas mus beveik kas sekmadienį kas nors įdomaus vyksta, o tačiau šį kartą, manau, nebuvo nė vieno nusivylusio. Tai gi čia kalbu apie operos solistus — soprana Sigutę Stonytę ir baritoną Arvydą Markauską. Čia mūsų padangėje dainas palydėjo

plačiai žinoma mūsų pianistė Raimonda Apeikytė. Jei programoje atliktos mūsų kompozitorių — A. Bražinsko, J. Karnavičiaus, V. Klovos, F. Bajoro — bei harmonizuotos V. Viržonio ir I. Olekos liaudies dainos maloniai nuteikė klausytojus, tai visgi pasaulinių operų pasakiškai sunkios arijos parodė tikrąją balso jėgą. Čia Sigutė Stonytė subtilgėjo pačiomis gražiausiomis ir galingiausiomis spalvomis. O Arvydas Markauskas savo lygiai skambančiu balso valdymu buvo jai puikus partneris, tiek savo paties solo arijose, tiek duetuose. Programa buvo tikrai puiki išbalansuota tarp pasaulinių operų solo ir duetų, vyraujant Mozart'ui, kuris vertinamas skirtingai ne dėl aukštų gaidų, bet dėl subtilumo, operų didžiūnų Verdi, Puccini, Bizet, Ponchielli, ir mūsų širdžiai artimų ne tik savų kompozitorių, kaip Karnavi-

čiaus, Bražinsko, Klovos, bet ir tų paprastųjų, tokių šiltų liaudies dainų. Norėjosi, kad koncertas tęstųsi be galo. Stonytės balso valdymas buvo virtuoziškas, kur reikėjo, dainavo subtiliai, o paskui vėl parodydavo jo galybę. Mozart'o kūriniuose buvo jautimas lygumas ir grožis, o Verdi išsiliedavo, tarsi audringa banga. Užtai nesistebiu, kad klausytojai visi kartojo, jog tokio lygio koncerto čia dar nebuvome girdę. Todėl dėkojame Lietuvių Fondui už šią dovaną, ir jo atstovai čia, Violetai Gedgaudienei, už įdėtą pastangą ir drąsą pasikviesti šiuos dainininkus į mūsų padangę. Po koncerto ilgai dar liejosi šampanas ir visų nuotaika buvo pakili. Kaip apie svečius iš Lietuvos pažymėjo koncerto rengėja Violeta, „Jie mums reikalingi, kaip ir mes reikalingi jiems“.

RKV

Nuomonės ir pastabos

Idealizmo vaisiai

Yra žmonių, kurie dirba vadovaujanti visuomeninį darbą vien iš idealizmo. Retai tokių pasitaiko, bet jų, ačiū Dievui, mūsų pasaulyje yra. Tokių, kurie nesiekdami sau garbės, veikia, kad kas nors būtų padaryta, o ne tik pasirodyta, jog veikiama. Susidūrus su tokiais asmenimis, lyg ir pats pakylį galvosena nuo žemiško savanaudiškumo, nes konkretus, veiklus idealizmas yra užkrečiantis.

Keliems būreliams čikagiečių nesenai teko susitikti su tikru veikėju idealistu profesorium dr. Arvydu Žygu, sugrįžusiu iš Lietuvos ir mūsų apylinkė po ketverių metų ten intensyvaus profesinio ir visuomeninio darbo. Tai asmuo, sėkmingai išjudinęs ateitininkų organizaciją mūsų tėvynėje pastaraisiais metais, jai vadovaudamas kaip krašto federacijos pirmininkas. Galime tvirtinti, kad, kaip būtų sunku įsivaizduoti išeivijos ateitininkų gyvenimą be a.a. kun. Stasio Ylos, taip dabar neįmanoma pagalvoti apie Lietuvos ateitininkiją be dr. Žygo.

Jau 1990 metų vasarą Liudas Dambrauskas, ateitininkas, buvęs dukart politinis kalnys, atvykęs pas Vokietijos ateitininkus, trumpai ir įžvalgiai kalbėjo: „Šiandien įžengėme į naują mūsų tautos siekimų etapą — į Nepriklausomybės atkūrimą. Jokios skambios Nepriklausomybės deklaracijos negalės Lietuvos prikelti naujam gyvenimui be mūsų ryžto, pastangų ir sąžin-

go darbo. Išeivijos ateitininkija yra Lietuvos kamieno šakos ir jos dvasia maitinasi tomis pat šaknimis, kaip ir visa tauta. O kaip ji reikalinga kamienui! Ateitininko vieta visuomenėje ten, kur jis reikalingiausias. Užtat ateitininkų sąjūdis turi užimti dabartinę Lietuvą ypatingą vietą. Be dvasinio tautos atgimimo ir krikščioniškos kultūros atgaivinimo negali būti tvirtos Nepriklausomos Lietuvos“.

Iš tos šakos kilęs Arvydas Žygas su didžiausiu ryžtu, nepaprastomis pastangomis ir giliu sąžiningumu pradėjo ir tęsia visuomeninį darbą Lietuvoje, nors kliūtys tokios, kad išeiviams neįmanoma isivaizduoti.

Kaip Vytauto Landsbergio diplomatinė kova dėl Lietuvos nepriklausomybės buvo paremta ir bazavosi moraliniais pagrindais, o ne teisiniais, ekonominiais, ar kariniais įrodymais, taip ir Arvydo Žygo siūlymai jaunimo auklėjimui ar tai skautuose, ar ateitininkuose, ar jaunlietuviuose yra grindžiami dorovės ir moralės atstatymu. Jis, labai ekumeniškai dirbdamas su kitomis patriotiškoms jaunimo organizacijomis, kad ir tokiomis, kurios garbina mūsų protėvių pagoniškus dievus, kelia idealizmo svarbą ir būtinybę pakeisti sovietmečio sužalotą galvoją. Buvę komjaunimo veikėjai dirbę geromis sąlygomis ir gerai buvę apmokami, su labai mažomis išimtimis dirba be užmokesčio su

jaunimu, nuoširdžiai pakeitę savo ideologiją. Kai kurie tačiau visokiais būdais stengiasi infiltruoti jaunimo organizacijas, joms neva atstovauti, kur galimybės atsiranda išvykimui į užsienius ar priklausymui tarptautinėms organizacijoms. Vyksta kova dėl jaunimo dėmesio, proto, jo nusiteikimo ir pasaulėžiūros. Arvydas Žygas prašo išeivių prisidėti prie gerų žmonių pastangų Lietuvoje, ypač dabar, kada Nepriklausomybės gyvenimas yra atkuriamas.

Jam svarbu, kad išeiviai, ypač jaunieji, parodytų, kad yra šaunūs lietuviai, kurie pasirinko tokiais būti, gyvendami turtinguose ir aukšto Vakarų kultūros kraštuose. Padėti tikintiesiems Lietuvoje pakilti iš tos savo menkavertiškos pajautos, kurią jiems įkalė per dešimtmečius sovietijos valdytojai, juos kasdien niekinanti. Jiems duoti drąsos tvirtai eiti į visas visuomenės sritis ir įtikinančiai aiškinti savo idėjas. Liudyti, jog tarpkariu nepriklausoma Lietuva klestėjo dėl tautos ateities gerovės.

Išeivių reikia, kad jie taip sunkiai ir ilgai išlaikę paveldėtą istorinį ir kultūrinį mūsų tautos testinumą, galėtų, kiek išmąnydami, jį perduoti savo tautiečiams, kuriems jau daugelį metų didžioji savo tėvynės dalis istorijos, kultūros ir tikėjimo buvo ištrinta. Čikagoje dažniausiai išgirsti nusistebėjimą: „Studijuoti lituanistiką Amerikoje? Kam? Šitą tai jau tikrai geriau daryti Vilniuje!“ Tokia iš pažiūros teisinga nuomonė visgi nėra giliau pagrįsta. Mokslo lygi lemia ne vien studijuojama medžiaga, bet ir metodologija, sugebėjimas faktus analizuoti, vertinti ir pras-

Alfonsas Tyruolis

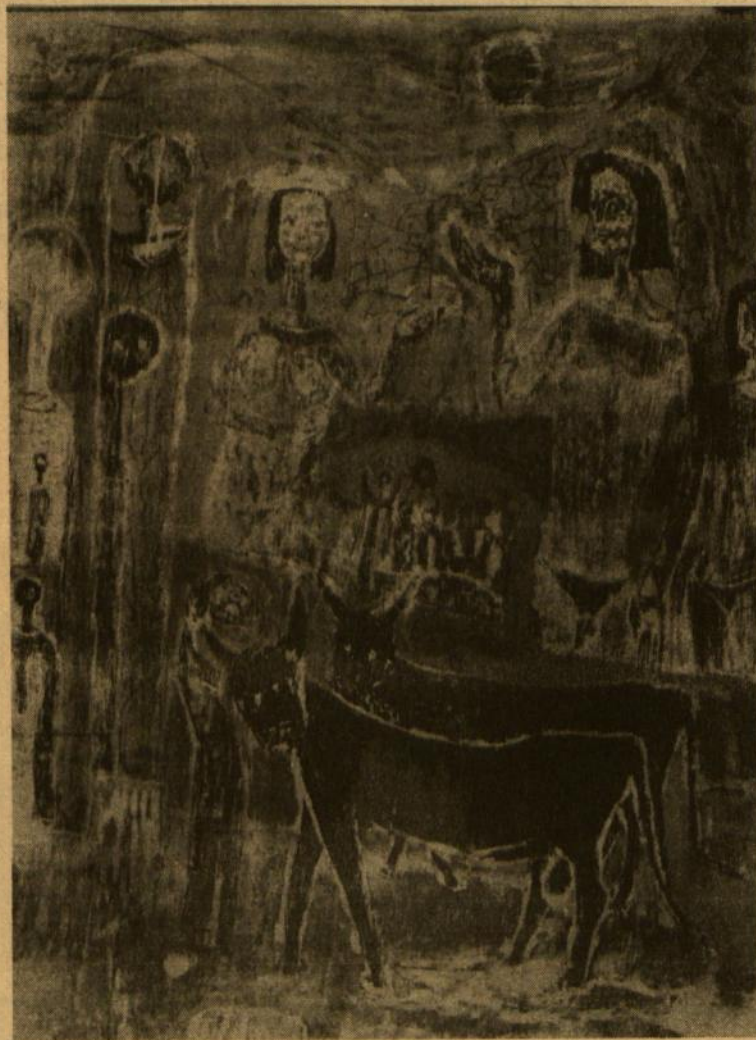
LIETUVOS ATGIMIMO DEIMANTINEI SUKAKČIAI 1918-1993

Tėvyne mūsų, Lietuva brangioji,
Kaip feniksas pakilus iš pavojaus,
Mes Tavo atgimimą deimantinį
Su meile ir su pagarba štai minim.

Mes liudininkai Tavo atgimimo,
Kai klaidios karo audros jau nurimo,
Mes Tavo laisvės vėliavą išnešę,
Kaip Dievo dovaną mums šventą, gražią.

Šaunieji, Motin, Tavo žemės sūnūs,
Atmindami mūs karžygius, galiūnus,
Tave drąsa nuo priešo kėslų gynė,
Krauju takus į laisvę Tau pramynė.

Toj laisvėj dvidešimtmetį spindėjai,
Buvai tiesos, šviesos, doros nešėja.

Viktoras Petravičius

Rojaus pakraštys, 1983
Aliejus, grafika 32" x 24"

Iš vakar Čiurlionio galerijoje, Čikagoje, atidarytos Viktoro Petravičiaus (1906-1989) parodos „Antroji jaunystė“, vyksiančios iki vasario 21 dienos.

Džiaugiamės, turėdami tokią veiklą idealistą kaip Arvydą Žygą. Sveikiname jo pastangas ir sėkmingus darbus. Atsiliepkime teigiamai į jo prašymą bendrauti su lietuvių organizacijomis, ne tik ateitininkų, bet ir kitų sudėčių bei pažiūrų, kad mūsų tautiečiai galėtų pasinaudoti išeivijoje išlaikytomis pasaulėžiūromis, bent tam, kad jas peržiūrėtų ir atitinkamai pritaikytų kas jose vertinga šių dienų gyvenimui.

Atmetus leninizmą, o pagaliau juo jau seniai ir nebetikėjus, atsirado graudi tuštuma. Padėkime tikriems idealistams atgaivinti dorovės ir moralės gyvenimo gaires tėvynėje savo pavyzdžiu, ideologiniais pagrindais ir organizaciniu bendradarbiavimu. Iš širdies linkime dr. Arvydai Žygui kuo geriausios sėkmės ir Dievo palaimos.

Jonas Pabedinskas
Westchester, Illinois

Ameriką atrandant

1992 metų rugsėjo-gruodžio mėnesiais Lituanistikos katedros kvietimu turėjau progą stažuotis Čikagoje, Illinois universitete. Čia norėčiau pasidalyti viena kita pastaba ir, svarbiausia, padėkoti visiems mane maloniai priėmusiems ir rūpusiems žmonėms. Prisistatęs lituanistui iš Vilniaus, Čikagoje dažniausiai išgirsti nusistebėjimą: „Studijuoti lituanistiką Amerikoje? Kam? Šitą tai jau tikrai geriau daryti Vilniuje!“ Tokia iš pažiūros teisinga nuomonė visgi nėra giliau pagrįsta. Mokslo lygi lemia ne vien studijuojama medžiaga, bet ir metodologija, sugebėjimas fak-

tingai pritaikyti. Kitaip galėtume sakyti, kad ypatai iš Vilniaus kio neverta literatūros studijuoti Vilniuje, kadangi knygas galima rasti ir apskrities bibliotekoje. Katedra Čikagoje, vadovaujama lietuvių profesorių, yra labai reikšminga paspartis į Vakarus kelių ieškantiems Lietuvos specialistams (ne vien humanitarams: antai 1991 metais profesorius Bronius Vaškevičius paglobojęs keturis Vilniaus universiteto ekonomistus).

Literatūros padėtis Lietuvoje yra labai pasikeitusi. Atgavus nepriklausomybę, atkrito būtinų literatūros kūrinių ginti tautos atminti, saugoti etninius

Ak, kaip dienų brangių tu pasigendai,
Kai šandien nuopolių takais mes brenam.

Po penkdešimtmečio galop numetus
Beslėgusiąją našta skausmo metuos,
Pro tanką beriaumojantį kilai tu
Į atgimimą, netikėtai greitą.

Dar drumsčia Tavo atminimą brangų,
Dar niaukia Tavo atgimimo dangų
Palikus sieloje žaizda skaudžią,
Kurį skausmingai sielvarte nešioji.

Tave dar parklūpyti priešas bando,
Grėsmės, pavojų siūsdamas tau gandą,
Kad Tavo laisvę pasiglemžt galėtų,
Kad nebeliktų Tau dienų saulėtą.

Brangi Tėvyne, kvieski į vienybę
Tu savo sūnus rast joje stiprybę,
Kad Tau tarnautų vien ištikimieji,
Visad Tava šviesia dalia tikėję.

Ir nors sausra Tau brangų grūdą skėlė,
Ir nors Tau šaltyje rankas ir gėlė,
Išeisi, tikim, Tu į saulę šviesią:
Tau Viešpats savo meilės ranką tiesia!

idealus, netiesiogiai priminti politinius siekius. Visa tai daug sėkmingiau dabar atlieka istorikai ir žurnalistai, Bažnyčia ir kariuomenė. Literatūra turi susirasti naują vietą sparčiai besikeičiančioje, pažiūromis, siekiais ir turtine padėtimi besiskirstančioje visuomenėje. Čikagos knygynuose ir bibliotekose, pasivadodamas profesorės Violetos Keler-tienės paskaitomis ir patarimais, galėjau pamatyti, su kokia realybe netrukus susidurs mūsų lietuviškoji raštija: grumtynės su video ir televizijos kūryba, nuodugni „kanonų“ bei išankstinių vertybių hierarchijų kritika, ribos tarp grožinių („aukštųjų“) ir taikomųjų tekstų nykimas ir t.t.

Illinois universiteto Lituanistikos katedroje susipažinęs su moderniomis humanitarinių mokslų išeivijos archyvinės medžiagos, retesnių leidinių, gyvų prieskario bei egzodo literatūrinio gyvenimo liudininkų ir dalyvių daugiau ieškojau kituose Čikagos lietuvių kultūros židinuose. Čia pirmiausia nuosirdų ačiū norėčiau tarti Jaunimo centro istaigų darbuotojams: Pasaulio lietuvių archyvo tvarkytojams Česlovui Grincevičiui ir Liudui Kairiui, gelbėjusiems surasti Lietuvoje neprieinamus išeivijos laikraščių komplektus, dosniais patarimais padėjusiems susigaudyti čionykščio kultūros gyvenimo istorijoje bei dabartyje; Lituanistikos tyrimo ir studijų centro direktoriui dr. Jonui Račkauskui; Pedagoginio lituanistikos instituto direktoriui Stasei Personei, jautriai globojusiai mane ir kiek vėliau atvykusią kolegę iš Vilniaus Rimą Viltakienę; Instituto dėstytojų literatui Juozui Masilionui, istorikui Jonui Dainauskui ir kitiems. Archyvai, biblioteka, tyrimų centras, institutas, mokykla, galerija, jėzuitų vienuolynas — tai junginys, pavydėtinas kiekvienam Lietuvos miestui, o juk sukurtas be valstybės globos, be garantuotų atlyginimų, palaikomas daugiausia idealizmo. Lietuviai Amerikoje turi ilgą ir turtingą istoriją; kolonijos Čikagoje ir aplink turbūt visada gyvuos, atvykstant naujų išeivių iš Lietuvos. Todėl ši ir kitos lietuviškos kultūros įstaigos nusipelnė ir dėmesio, pripažinimo, ir paramos.

Aplankiau ir kitas lietuviškos Čikagos vietas, kaip įspūdingą Pasaulio Lietuvių Bendruomenės būstinę Lemont'e; Balzeko Lietuvių kultūros muziejų; seserų Kazimieriečių vienuolyną su biblioteka, ligonine, gimnazija; parapiškos bažnyčias, kurių dažna, deja, jau uždarytos; žinoma, ir „Draugo“ redakciją su turtingu knygynu. Visur sutikau nuoširdžius, atvirus, padėti linkusius žmones. Negalėdamas išstarti ačiū kiekvienam-kiekvienai atskirai, nors

šiuo paminėjimu reiškiau savo dėkingumą.

Ir dar apie vieną lietuviybės centrą. Jau grįždamas namo nuvykau į Amerikos lietuvių kultūros archyvą Putnam, Connecticut. Čikagoje buvau girdėjęs išspėjimą, kad ALKA esanti nesutvarkyta, sunkiai įžengiama. Teko maloniai nustebti, radus visiškai kitokį vaizdą. Dabartinių ALKOS tvarkytojų kun. Rapolo Krasausko ir dr. Juozo Kriaučiūno pastangomis archyvas perkrautas į specialias spintas, tvarkingai suskirstytas pagal pavardes ar organizacijas ir per kelias valandas nesunkiai peržvelgiama; didžiulė knygų kolekcija jau žymia dalimi sukataloguota kompiuteriu; visi rinkiniai telpa erdviuose, sausoje apšildomose patalpose. Nors jau buvo žiema, stiprų įspūdį padarė ramus Putnam'o apylinkių grožis, vaisingas Nekaltai Pradėtosios Marijos seselių vienuolynas, kunigo Stasio Ylos pastatytas Mindaugo paminklas — pilis.

ALKA yra labai reikalingas centras senų rytinės pakrantės lietuviškų gyvenviečių kultūros palikimui kaupti. Čia saugomi tokie turtai kaip Boston'o Keleivio laikraščio, Lietuvių enciklopedijos, Amerikos lietuvių katalikų federacijos, BALF'o, Lietuvos konsulatų archyvai, daugelio įžymių asmenų fondai. Nors tvarkomas žymiai kuklesnėmis įėjomis, archyvas prilygtas geriausioms Čikagos saugykloms (galiu pridurti, kad čia radau Čikagoje neprieinamų lietuviškų laikraščių). Pastaruoju metu žymiai pasunkėjo ALKOS finansinė padėtis: štai šiemet išlaidų turėta apie 10,000 dolerių, o pajamų tik apie 5,000. Todėl norėtusi paskatinti tautiečius, ypač artėliau gyvenančius, paremti šiuos vertus pasididžiavimo lietuvių dvasios namus — juo labiau, kad aukos nurašomos nuo mokesčių (ALKA, P.O. Box 608, Putnam, CT 06260, aukų sumos atleidimo Id. N. 23 7227294).

Baigiant norisi pridurti, kad mes, Amerikoje besitobulinantys lietuviai ir lietuvės iš Lietuvos, gerai suvokiame, kad už savo studijas esam skolingi pirmiausia išeivijos lietuviškajai visuomenei. Kiek jėgos leis, stengsimės skola grąžinti tuo adresu, kuriuo ji ir buvo skirta.

Giedrius Viliūnas
Vilniaus universitetas
Lietuvių literatūros katedra

